

Föreläsning 5

Mailadress: andres.garcia@fil.lu.se

Besöksadress: LUX, våning 5: B532

Schema:

- . 11:e maj: Introduktion
- . 13:e maj: Värde typer
- . 18:e maj: Geach-Thomson
- . 20:e maj: Värde för dig
- . 22:a maj: Värdeatomism
- . 26:e maj: Värderelationer
- . 28:e maj: Fel Sorts Skäl
- . 5:e juni: Tentamen

Dagens nyckelbegrepp:

- . Additivism
- . Invariabilism
- . Organiska Helheter
- . Enablers

Även om man inte köper Thomsons resonemang, så är hennes idéer om värde på något vis intressanta för sin egen skull. I synnerhet väcker begreppet “värde för” en del svåra filosofiska frågor.

Hur bör detta värde egentligen analyseras? Vilken relation står det i till andra typer av värden? Kan det finnas saker som är bra för någon men på ett finalt eller instrumentellt sätt?

Välfärd och Värde för

Många filosofer har tenderat att förstå begreppet “bra för” i termer av välfärd. Det som är bra *för* personer är helt enkelt det som bidrar till deras välfärd. Toni är skeptisk. Visst kan något vara bra i kraft av att det bidrar till någons välfärd, men då menar vi bara att det är en del av superveniensbasen för värdet.

x är bra för y om, och endast om, det är passande att ha positiva reaktioner till x *för* y 's skull.

Tidigare föreläsningar har fokuserat mycket kring olika typer av värden, deras relationer och eventuella begriplighet.

Mycket av diskussionen har också kommit att handla om vad som rimligen kan betraktas som värdebärare.

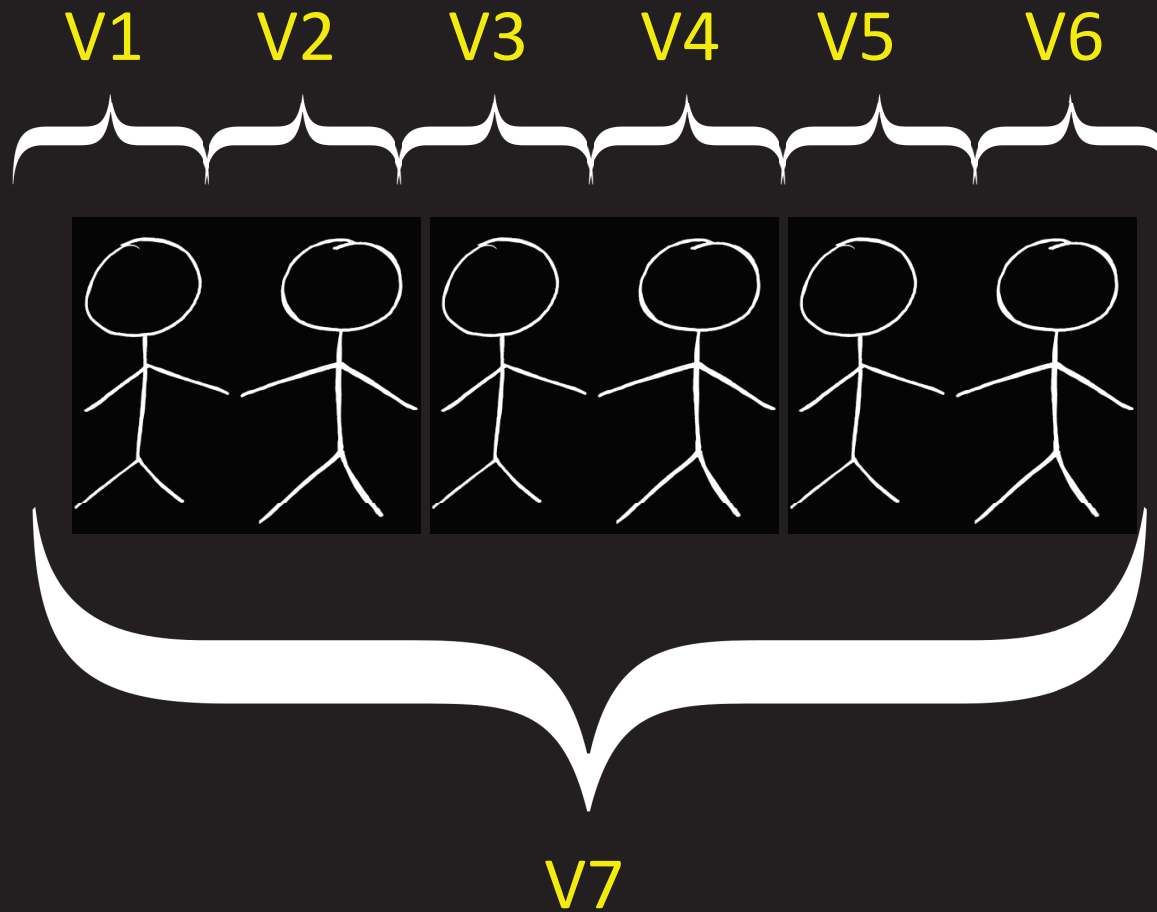
I denna och kommande föreläsningar så kommer vi istället titta på värderelationer av en annan typ. Hur beräknar man egentligen värden? Hur jämför man dem?

Två frågor om världens beteenden:

- 1) Kan värdet av helheter räknas ut genom att bara lägga ihop värdena av deras respektive delar?
- 2) Behåller dessa delar sina värden oavsett kontexten för deras förekomst, dvs., oberoende av de komplexa helheter de råkar vara en del av?

Låt oss kalla den teori som svarar ja på första frågan för *additivism*, medan den som svarar ja på andra frågan för *invariabilism*.

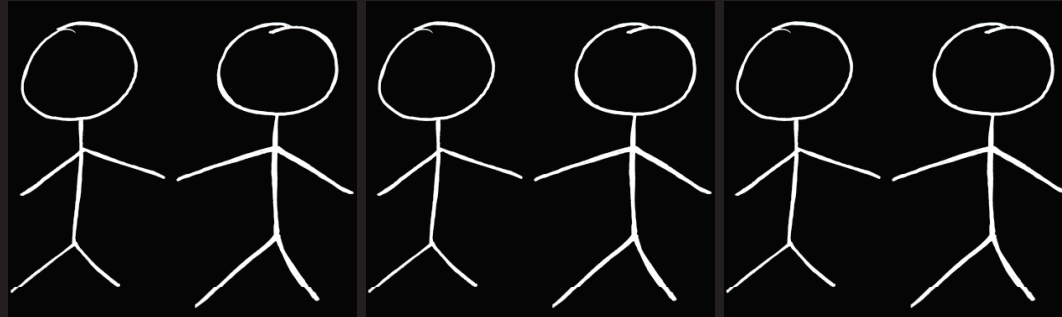
Additivism:

Additivism:

$$V1 + V2 + V3 + V4 + V5 + V6$$

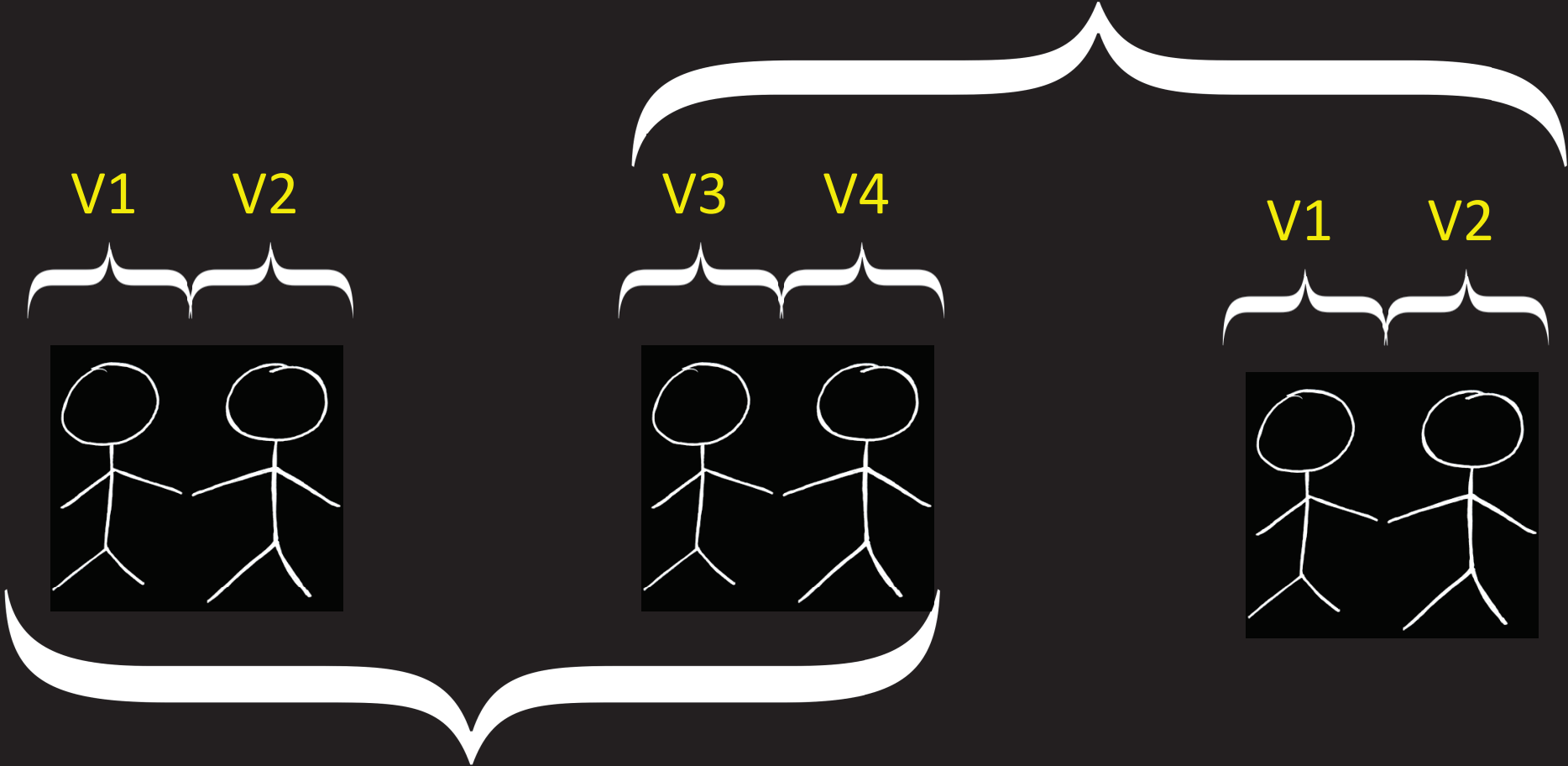
$$= V7$$

Ytterligare exempel:

Värdet hos det komplexa sakförhållandet *Johan känner lycka och Jakob känner lycka och Cathrine känner lycka och Ylva känner lycka* är lika med:

Värdet av sakförhållandet *Johan känner lycka* + värdet av sakförhållandet *Jakob känner lycka* + sakförhållandet att *Cathrine känner lycka* + sakförhållandet att *Ylva känner lycka*.

Invariabilism:

Ytterligare exempel:

Det positiva värdet av intelligens påverkas inte av kontext. Det spelar rimligen ingen roll vem som har intelligensen eller till vilka syften den används (eller ens *att den används*).

Det negativa värdet av lidande påverkas inte av kontext. Det spelar återigen ingen roll vem som lider eller vilka konsekvenser det eventuellt har.

Föreställ er om det fanns vardagliga situationer då kostnaden på saker i affären inte fungerade på det här sättet. När du går in i affären så kan du inte räkna ut den totala kostnaden för det som ligger i din korg, för det har ingen tydlig koppling (eller åtminstone ingen additiv koppling) till kostnaden hos de individuella sakerna i korgen. Dessutom är det möjligt för kostnaden av varje enskild objekt i korgen att påverkas av kostnaden hos varje annat enskilt objekt.

Kombinationen av additivism och invariabilism gör alltså livet betydligt enklare!

- . Toppen-ned: Om helheten $x+y$ är bättre än helheten $x+p$ så måste det betyda att y är bättre än p
- . Botten-upp: Om delen y är bättre än p så måste helheten $x+y$ vara bättre än $x+p$.

Hur ser det ut när man applicerar de två metoderna på några möjliga exempel?

Låt oss anta att vi jämför två möjliga världar som är identiska sånär som på en detalj, nämligen att den ena innehåller mestadels lycka medan den andra innehåller mestadels lidande. Om vi drar slutsatsen att den värld med mestadels lycka är bättre, så är det för att lycka är bättre än lidande.

Om vi på förhand vet att lycka är bättre än lidande, så kan vi dra slutsatsen att om två möjliga världar är identiska sånär som på detaljen att den ena innehåller mestadels lycka medan den andra innehåller mestadels lidande, så är den förstnämnda världen bättre.

Kom ihåg James Rachels!

Han blev känd för att argumentera för att det inte finns någon relevant skillnad mellan att döda någon och att låta någon dö. Detta gjorde han genom att beskriva det kända *badrumsexemplet*, vilket kanske kan förstås som att använda ett toppen-nedresonemang.

Helheten $A+B+C$ har delarna A , B , C . Den har också delarna $A+B$, $B+C$, $A+C$. Om allt är en del av sig själv, kanske kan vi *till och med* säga att den har delen $A+B+C$. Ska vi verkligen lägga ihop alla dessa delar när vi ska räkna ut värdet av helheten? Vilka delar är egentligen relevanta i den här typen av sammanhang?

- . Propra delar
- . Ömsesidigt uttömmande delar
- . Ömsesidigt exklusiva delar

Kombinationen av additivism och invariabilism gör alltså livet betydligt enklare i bemärkelsen att den förser oss med en tydlig metodik för att göra vissa typer av uträkningar av värden.

Trots detta så finns det få eller inga filosofer som skulle acceptera kombinationen ifråga. Anledningen är att den tycks få tämligen absurda konsekvenser om man granskar den i närmare detalj.

Överväg följande rangordning av komplexa helheter:

1. Henrik känner lycka över att Jakob känner lycka
2. Henrik känner olycka över att Jakob känner lycka

Det verkar ganska rimligt att säga att helheten 1 är bättre än 2. Vad låter oss toppen-ned dra för slutsats av detta?

3. Henrik känner olycka över att Jakob känner olycka
4. Henrik känner lycka över att Jakob känner olycka

Det verkar ganska rimligt att säga att helheten 3 är bättre än 4. Vad låter oss toppen-ned dra för slutsats av detta?

Överväg följande rangordning av delar:

1. Henrik går fri
2. Henrik fängslas

Det verkar ganska rimligt att säga att delen 1 är bättre än 2. Överväg sen följande rangordning av delar:

1. Henrik är oskyldig
2. Henrik är kriminell

Det verkar ganska rimligt att säga att 1 är bättre än 2. Om vi börjar kombinera dessa delar till helheter, vad låter oss botten-upp dra för slutsatser?

1. Henrik går fri (bra)
2. Henrik är oskyldig (bra)
3. Henrik fängslas (dåligt)
4. Henrik är kriminell (dåligt)

1. Henrik går fri (bra) och Henrik är oskyldig (bra)
2. Henrik fängslas (dåligt) och Henrik är oskyldig (bra)
3. Henrik går fri (bra) och Henrik är skyldig (dåligt)
4. Henrik fängslas (dåligt) och Henrik är kriminell (dåligt)

1. Henrik går fri och Henrik är oskyldig
2. Henrik fängslas och Henrik är kriminell
3. Henrik går fri och Henrik är skyldig
2. Henrik fängslas och Henrik är oskyldig

En Illustration:

Dipp är vanligtvis gott och glass är också vanligtvis gott, men tillsammans så är de ganska vidriga. När vi ska bestämma oss för att göra oss av med additivismen eller invariabilismen, så är det två val vi gör med avseende på vår förståelse av denna helhet.

Å ena sidan kan vi acceptera att värdet hos helheten inte kan förstås i termer av de värden som dipp och glass enskilt har. Å andra sidan kan vi acceptera att dipp eller glass har olika värden beroende på vilka helheter de ingår i. Dipp kan exempelvis vara gott ibland och äckligt annars.

Diskussion: Additivism eller Invariabilism?

Så det verkar som om vi har skäl att ge upp kombinationen av additivism och invariabilism, men vilken av dessa enskilda teorier bör vi ge upp?

Ska vi acceptera att värdet av helheter inte går att räkna ut genom att lägga ihop värdena av dess delar? Eller ska vi istället acceptera att värdet hos objekt kan bero på deras sammanhang? Eller ska vi kanske till och med acceptera *båda* möjligheter?

Möjligheter med avseende på världens kemi:

Additivism

Icke-additivism

Invariabilism

Variabilism

Moore's Organiska Helheter:

It is certain that a good thing may exist in such a relation to another good thing that the value of the whole thus formed is immensely greater than the sum of the values of the two good things. It is certain that a whole formed of a good thing and an indifferent thing may have immensely greater value than that good thing itself possesses. It is certain that two bad things or a bad thing and an indifferent thing may form a whole much worse than the sum of badness of its parts [...] However we may decide particular questions, the principle is clear. *The value of a whole must not be assumed to be the same as the sum of the values of its parts.*

Variabilismen medger att värde i hög mån är kontextberoende. Hur ska detta egentligen förstås?

Icke-additivismen medger å andra sidan att det inte finns någon stark relation mellan värdet hos helheter och värdena hos deras respektive delar. Hur kommer det sig?

Oavsett vilken teori vi föredrar så kommer vi behöva säga någonting mer för att utveckla de här historierna.

Hur skulle idén att värden i hög mån är kontextberoende kunna förklaras på ett teoretiskt plan?

- . Värden supervenierar för det mesta på kontingenta egenskaper.
- . Värden supervenierar för det mesta på extrinsikala egenskaper.
- . Värden kan påverkas av så kallade “enablers”.

En Kontingent Superveniensbas:

En ros kan vara värdefull i kraft av intrinsikala egenskaper som den har nu, men som den kanske inte har imorgon. Vilka egenskaper den har nu men inte imorgon kan i sin tur bero på rosens kontext. Om den får för mycket sol så vissnar den och tappar sin färg. Om den får för mycket vatten så händer samma sak.

Detta är förvisso sant, men låter inte riktigt anhängaren av variabelismen förklara allt hon vill förklara.

En Extrinsikal Superveniensbas:

När vi medger att finala värden kan vara extrinsikala, då tycks dörren också öppen för möjligheten att värden kan skifta beroende på sin kontext. Om exempelvis ett frimärke är värdefullt för sin egen skull i kraft av att det är sällsynt, då hade det förlorat sitt värde i en kontext då det inte längre är värdefullt. Om exempelvis en tavla är värdefull för sin egen skull som en följd av att den målats av Leonardo Da Vinci, då hade den inte varit värdefull i en kontext där den inte målats av Leonardo Da Vinci.

Dancys “enablers”:

När utredare från haverikommissionen rapporterar om orsakerna bakom en flygplanskrasch så kommer de förmodligen inte nämna gravitationen bland orsakerna.

Istället för att behandlas som en orsak så kanske gravitationen antas vara ett bakgrundsvillkor. Den gör det möjligt för att andra saker (pilotfel, tekniska problem) att orsaka kraschen.

Dancy menar att det mycket väl kan finnas liknande bakgrundsvillkor när det gäller förklaringen till varför något är värdefullt.

Dancys skämt:

Det finns vissa skämt som äger rum på bekostnad av en annan person och som då endast blir roliga när personen ifråga är närvarande. Det betyder dock inte att personens närvaro *gör* skämtet roligt, menar Dancy. Som mest kanske den bara möjliggör för vissa andra egenskaper att *göra* skämtet roligt.

Precis som det kan finnas egenskaper som möjliggör för andra egenskaper att *göra* någonting värdefullt, så kanske det finns egenskaper som möjliggör för andra egenskaper att *göra* någonting mer eller mindre värdefullt.

Kanske finns det skämt som äger rum på bekostnad av någon och som är roliga oavsett om hon är närvarande, men som ändå blir *roligare* om hon är närvarande.

Tanken vore även här så klart att hennes närvaro inte är en del av den omedelbara förklaringen till varför skämtet är roligt.

John Stuart Mill gillar't'nte.

“Nothing can better show the absence of any scientific ground for the distinction between the cause of a phenomenon and its conditions than the capricious manner in which we select among the conditions that which we denominate the cause.”

Kanske samma invändning blir aktuell när det gäller Dancys enablers? Kanske är det bara pragmatiska faktorer som avgör huruvida någonting behandlas som enabler?

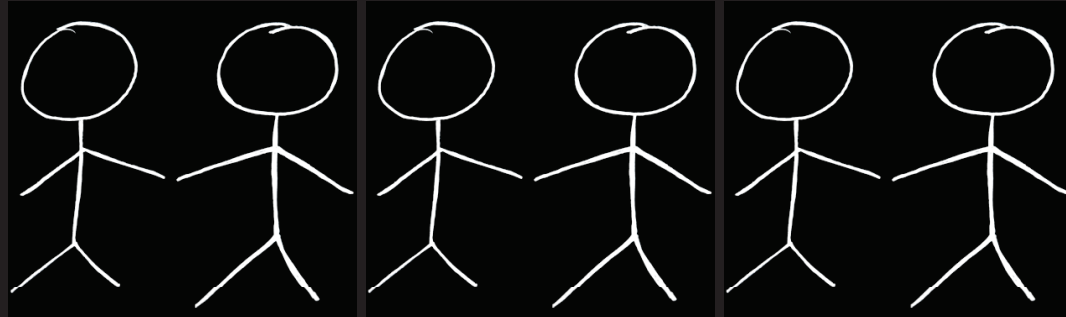
John Stuart Mill gillar't'nte

Tanken är alltså att det vi kallar enablers faktiskt är value-makers. Det vill säga, de utgör faktiskt en del av den omedelbara förklaringen till varför saker och ting är värdefulla (eller mer eller mindre bra). Anledningen till att de behandlas som bakgrundsvillkor är bara pragmatisk. Det är en betoningsfråga som avgörs av lyssnarens intressen och målet med konversationen.

Hur skulle idén att värdet hos helheter kan skilja sig åt från det sammanlagda värdet hos dess delar kunna förklaras på ett teoretiskt plan?

- . Relationerna mellan delar bidrar med sitt egna värde
- . Värden kan superveniera på andra värden utan att för den delen matcha dem

$V1 + V2 + V3 + V4 + V5 + V6 +$

$V7$

$= V8$

Variabilismens Problem:

Lemos invändning:

När man hävdar att värdet hos lycka är *negativt* i en kontext då den upplevs av en omoralisk person så missar man vad som är så frånstötande med den typen av situationer. Det vi reagerar på är nämligen att personen ifråga har någonting som är *gott*!

Olsons svar:

Nja, det som är frånstötande är snarare att personen har någonting hon vill ha, eventuellt någonting som är bra *för* henne (men som inte är bra för sin egen skull).

Diskussion: Vad tycker ni om den här typen av invändning?

Anta att någon omoralisk person känner lycka. Anta att han till och med känner lycka över någon annans lidande. Vad händer med värdet av lyckan? Vad händer med värdet av sakförhållandet? Finns det andra problematiska fall av det här slaget ni kan komma på?

Variabilismens Problem:

Orsis invändning:

Variabilismen ger upphov till något sorts lokeringsproblem. Om vi äter dipp och glass och sedan fäller omdömet att den aktuella helheten är dålig, hur vet vi om det är dippen eller glassen som förlorat sitt värde? I många fall kanske det blir en fråga om rent godtycke hur vi bestämmer att tillskriva värden i sådana här fall.

Organiska Helheters Problem:

Dancys invändning:

Låt oss anta att FA-analysen stämmer. Då följer det att om en helhet har ett annat värde än sina delar, så är det i någon mening passande att ha olika reaktioner inför samma sak. Det kanske är passande att ha en positiv attityd inför hela helheten, medan det är passande att ha en negativ attityd inför helhetens alla delar.

Diskussion: Tänk på sakförhållandet *att Emma sörjer Ninas lidande*. Kan det verkligen någonsin vara passande att rikta en positiv attityd till något som inkluderar Ninas lidande på det här sättet?

Holism och Partikularism

Ibland kallas variabelismen också för en typ av holism. Holism med avseende på skäl har varit väldigt inflytelserik i den metaetiska debatten. Vissa filosofer, såsom Jonathan Dancy, har hävdats att den ger stöd åt vad han kallar för partikularism.

Partikularismen förnekar vikten av moraliska principer vid korrekt deliberation. De är helt enkelt inte så centrala som man ofta antar för det etiska tänkandet.

Holism och Partikularism 2

Dancys tanke är att ett visst faktum kan utgöra ett skäl för en viss handling i en situation, samt ett skäl för en annan typ av handling i en annan situation. I vissa situationer kanske faktumet inte utgör ett skäl överhuvudtaget.

Det här mönstret låter sig inte kodifieras i bemärkelsen att det kan fångas med någon användbar princip. Som mest kan vi kanske formulera grova tumregler.

Jag hoppas ha visat att det finns många möjligheter med avseende på världens kemi och de två frågor med vilka föreläsningen inleddes. Därtill hoppas jag ha visat att vilka av dessa möjligheter vi bedömer som mest rimliga åtminstone delvis beror på hur vi förstår världens natur i övrigt.

Exempelvis kommer den mån vi är frestade att acceptera invariabilismen bero på hur vi förstår världens superveniensbaser och huruvida dessa medger extrinsikalt såväl som intrinsikalt innehåll.

